

Jitka VLČKOVÁ – Eva NĚMEČKOVÁ – Pavel VLČEK, *Kožlany. Stručné dějiny města a významné památky*, Plzeň: NAVA 2018, 246 s.

V roce 2018, u příležitosti Mezinárodního dne archivů, uspořádal Státní okresní archiv (SOKA) Plzeň-sever se sídlem v Plasích ve své zasedací místnosti výstavku archiválií týkajících se, jak ostatně v jubilejním roce jinak, vzniku Československa. Mezi zajímavými archivními exponáty nemohly chybět ani archiválie z Kožlan. Důvody byly dva: prvním, důležitějším, je skutečnost, že se jedná o rodiště druhého československého prezidenta Edvarda Beneše, druhým, tehdy ovšem veřejnosti pravděpodobně neznámým důvodem, byl fakt, že archivářka SOKA Plzeň-sever Eva Němečková v témže roce dokončila inventarizaci rozsáhlého archivního fondu *Archiv města Kožlany* a archiválie vzniklé z jeho činnosti zpřístupnila archivní pomůckou.^{1]}

Přestože i podle soudu zpracovatelky dochovanost archiválií výrazně utrpěla krádežemi (1863, 1873), požáry (1768, 1773, 1789) a povodněmi (1872), přece jen se podařilo uchovat dostatek archiválií, z nichž je možné rekonstruovat vývoj města zhruba od počátku 17. století do roku 1945. Průběžná inventarizace archivního fondu *Archiv města Kožlany*, která probíhala od září 2016 do srpna 2017, tak byla jistě významným impulzem ke vzniku recenzované publikace. A nikoliv jediným: Eva Němečková není v kožlanských reáliích nováčkem, v SOKA Plzeň-sever v přechozích letech zpracovávala rovněž kožlanské cechovní archiválie, takže bylo pouze otázkou času, kdy se odhodlá k nějakému podrobnějšímu a systematictějšímu výzkumu a výstupu z něj.

K tomu došlo ve spolupráci s kožlanským manželským párem Jitkou a Pavlem Vlčkovými. Jejich společná publikace má podle názvu sepsat stručné dějiny města a popsat významné kožlanské památky. Struktura publikace skutečně tento záměr reflektuje. Předmluva je věnována dosavadnímu zpracování historie Kožlan a přehledu nejdůležitějších pramenů včetně již zmiňovaného archivního fondu *Archiv města Kožlany*. V následujícím úvodu se autoři dále zabývají mj. geografickými, místopisnými či etymologickými problémy týkajícími se městečka (od roku 1972 města) a jeho okolí a zajímavý je především spor o úřední podobu jeho názvu, do roku 1925 Kozlan, poté již (se skřípěním zubů většiny místních) pouze Kožlan.

Následuje první velký oddíl publikace, který se věnuje historickému vývoji. Označení „*stručné dějiny města*“ je v tomto případě relativní a záleží na tom, komu je vlastně publikace určena. Pokud laické veřejnosti, tak je popis dějin města obsáhlý až dost a pro většinu Kožlanských zcela jistě nebude text k přečtení za jeden dlouhý zimní večer. Na to je i adekvátně vědecký, byť odborná veřejnost se zase nejspíš úplně nespokojí s absencí odkazů na informační

^{1]} Eva NĚMEČKOVÁ, *Archiv města Kožlany*, inventář Státního okresního archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích, Plasy 2018, 66 s.

zdroje prostřednictvím neexistujícího poznámkového aparátu. Autoři publikace se nejspíš snažili o jistý kompromis a myslím, že se jim v popisu dějin města jejich záměr celkem podařil. Tato část publikace je poměrně vyvážená, autorky (Jitka Vlčková a Eva Němečková) popsaly vývoj Kožlan od příchodu Hedčanů až do současnosti solidně a na své si přijdou jak laici, tak odborníci.

Historický vývoj Kožlan je rozčleněn do několika logicky vytvořených celků a reflektuje hlavní etapy vývoje městečka na pozadí českých národních dějin. Významná byla pro dějiny Kožlan především dvě převratová období. Prvním z nich byly husitské války, kdy bylo městečko několikrát vydrancováno, a pohusitské období, kdy se Kožlany dostaly do vlastnictví Týřovských, následovalo lobbkovičské intermezzo a opět návrat k původním majitelům. Zejména od počátku 17. století se Kožlany rozvíjejí úspěšně po všech stránkách, klíčové bylo pro jejich vývoj zejména privilegium ze 14. března 1612, kdy Kožlanští získali rozsáhlé pravomoci (mj. dva jarmarky, výběr cel na koně a dobytek, svobodné dispozice s majetkem, zvýšené pravomoci městské rady v čele s purkmistrem).

Druhým významným převratovým obdobím byla bezesporu třicetiletá válka, kdy městečkem prošla několikrát vojska různých válečných stran, Kožlany byly vypáleny a musely platit vysoké kontribuce. Ani po válce útrapy místních neskončily, předlužení Týřovští se museli Kožlan v roce 1701 zbavit a nový majitel, Václav Josef hrabě Lažanský, se ke Kožlanským jako úplně nejlepší vrchnostenský správce zrovna nechoval. Snad jen aktivity regionální „Marie Terezie“, osvěcené Marie Gabriely hraběnky Lažanské, kupř. v oblasti školní docházky a snahy o zlepšení vzdělanosti na jejím panství, lze kvitovat pozitivně. Tereziánské a josefské reformy přinesly i Kožlanům stejné výdobytky jako jiným městům monarchie, zejména zrušení nevolnictví nebo regulaci magistrátů, což v Kožlanech nastalo v roce 1795, kdy zahájil regulovaný magistrát se zkušeným radním svoji činnost. V této kapitole čtenář jistě ocení i podrobné popisy již zmiňovaných požárů a jejich příčiny, především ono tak v historii „oblíbené“ pečení koblih v roce 1768 (s. 57).

Po těchto dvou převratech v dějinách města se již vývoj Kožlan ubíral poklidným a snad až nudným směrem. Obyvatelstvo se živilo zemědělstvím, řemesly a obchodem, v roce 1808 v městečku působilo již sedm cechů, nejčastějším zdrojem obživy bylo cihlářství, hrnčířství či tkalcovství. Místní bývali ze stereotypu občas vytrženi nějakou mimořádností, kdy v květnu 1848 vznikla kupř. i v Kožlanech Národní garda, městečko čas od času trpělo rozmary počasí, zejména záplavami (1872) či krupobitím (1890), v důsledku čehož se část obyvatel z hospodářských důvodů vystěhovala do Ameriky, v roce 1850 postihla Kožlany epidemie cholery, jíž podlehl 83 místních. Jinak však městečko zejména po roce 1850, kdy se plně osvobodilo od dosavadní vrchnosti, prosperovalo, a pokud mělo v čele řádného hospodáře, jako kupř. na přelomu

80. a 90. let 19. století v podobě obecního starosty Josefa Bureše, směřoval jeho vývoj pozitivním směrem. Rozvíjel se nejen hospodářský a finanční, ale také spolkový život a obec příkladně pečovala i o své školství.

Dobře nastartovaný růst městečka na čas přibrzdila Velká válka, která ovšem Kožlanům nezpůsobila žádné přímé škody, a po válce, v nových demokratických poměrech, mohl pozitivní vývoj Kožlan pokračovat. Městečko bylo elektrifikováno, stavěly se nové domy, budovala se kanalizace, opravovaly komunikace, zreguloval se Kožlanský potok, provedly se meliorace vlhkých polí. Kožlany hodně investovaly a znatelně se i zadlužovaly. Stejně jako dosud, se obyvatelstvo i nadále živilo zemědělstvím, cihlářstvím, hrnčířstvím či truhlářstvím. Pozitivní vývoj opět přibrzdila další válka, která sice stejně jako válka předchozí žádné přímé škody na městečku nezanechala, přesto však obyvatelstvo citelně zasáhla nejen totálním nasazením mnohých Kožlanských, ale také perzekucí části místních, zejména těch přímo spojených s Edvardem Benešem. Perzekuce zasáhla zcela jistě i židovské obyvatelstvo Kožlan. V publikaci se o něm sice v souvislosti s holokaustem explicitně nepíše, ale nechce se věřit, že by Židé v Kožlanech žádní nežili.

Poslední tři kapitoly historického vývoje Kožlan jsou věnovány poválečnému vývoji (1945–1948, 1948–1989) a období po listopadu 1989. I období po roce 1945 můžeme nazvat budovatelským, takže z tradice budování městečka vybočeno nebylo, kvalitativně se však jednalo o zcela odlišné procesy. Kolektivizace a vznik jednotného zemědělského družstva, pronásledování kulaků, zánik soukromého podnikání na straně jedné, na straně druhé pracovní příležitosti v Keramu, na pile či v kruhové cihelně, bytová výstavba, péče o rodiny s dětmi. Městečko se vyvíjelo obdobně jako celé Československo, v naději z obrodného procesu, v deziluzi z následné normalizace, ale i s hrdou revoltou v podobě neodstraněné pamětní desky Edvardu Benešovi. A stejně jako celé Československo se v listopadu 1989 dočkalo i návratu demokracie, práva a spravedlnosti. A díky svému nejslavnějšímu rodákovi opět i prezidentských návštěv, v roce 1994 Havlovy, v roce 2008 Klausovy. A také, konečně, vytoužené Benešovy sochy, zaplacené mj. i z veřejné sbírky.

Druhý oddíl publikace, jehož autorem je Pavel Vlček, se věnuje kožlanským památkám. Na téměř stu stranách spoluautor popisuje církevní i světské stavby, sochy, kříže či pomníky. I tato část publikace bude zejména pro místní, starousedlíky či náplavy, velmi zajímavá. Na rozdíl od mnohdy vzdálených dějinných událostí předchozího oddílu jsou s nimi totiž konfrontováni dnes a denně, během jejich veškerých aktivit. Navíc je tento oddíl v mnohem větší míře doplněn fotografiemi, obrázky či náčrtky, což jej činí ještě poutavějším.

Na závěr publikace umístili její autoři přílohy. Částečně se jedná o fotografie, které se z různých důvodů nevešly do textové části, i když ta je z tohoto pohledu též nadstandardně saturovaná, nicméně většinu příloh tvoří užitečné

soupisy a statistická data. Velmi přínosný je třeba datový přehled dějin Kožlan, který slouží k rychlé orientaci v historii města. Zejména starousedlíci pak ocení soupisy poddaných podle víry z roku 1651, berní rulu z roku 1653, soupisy vlastníků domů, ale také třeba vývoj počtu obyvatelstva v letech 1600–1950 (proč není pokračováno i v dalších letech?) a přehledy rychtářů a představených Kožlan od roku 1313 až do současnosti. A definitivní tečku za publikací představuje soupis použité literatury a pramenů, především archivních.

Jak již bylo v úvodu nastíněno, publikace představuje solidní práci, která historii Kožlan i její památky představuje více než dostatečně. Byť se jedná o společné dílo tří autorů (a podle obsahu víme, kdo kterou část zpracovával), není na první počtení znatelná žádná kvalitativní disproporce: text je čtivý, bez pravopisných či stylistických nedostatků, kvalitně byla provedena i redakční a grafická práce. Dvě výhrady bychom však mohli vůči publikaci vznést. První je obsahová, jelikož podle soudu recenzenta chybí ještě oddíl odkazující na významné rodáky či osoby, které v Kožlanech žily. Druhá je ryze formální, protože jestli se na publikaci něco nepovedlo, je to její vazba – při častějším používání se totiž poměrně snadno rozpadá. To je sice u publikace s předpokládanou delší životností vada poměrně nepříjemná, ovšem na její funkci, tím méně funkci informační či didaktickou, nemá naštěstí vliv. Celkově je tak třeba recenzovanou publikaci ocenit, autory pochválit a popřát jim hodně zdaru do dalších podobných publikačních počinů. A Kožlanským snad i trochu závidět, protože mít takto zpracovanou historii rozhodně není samozřejmostí.

Karel Řeháček

Jan KILIÁN a kol., *Horažďovice v raném novověku*, České Budějovice: Veduta 2019, 287 s.

Předkládaná publikace vznikla jako výstup ze Studentské vědecké konference z října 2019. Zároveň však reflektuje dlouhodobější badatelský zájem katedry historie Pedagogické fakulty Západočeské univerzity, která cíleně zadává závěrečné studentské práce k prohloubení znalostí o určitém mikroregionu. V tomto případě se pozornost zaměřila na město Horažďovice. Město ležící ve středním Pootaví na pomezí západních a jižních Čech má štěstí na bohaté množství různých pramenů, na nichž lze založit výzkum. Přestože byly v roce 1936 vydány obsáhlé dějiny města z pera dlouhodobého správce muzea Karla Němce, lze i v dnešní době najít řadu zajímavých témat, které doplňují obraz tohoto raněnovověkého města, jak dokázali spoluautoři recenzované kolektivní monografie.